

Svjetionici kao kulturno povijesni spomenici

Drandić Gorički, Sanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:604200>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-11**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE

Preddiplomski sveučilišni studij Kulture i turizma

Sanja Drandić Gorički

SVJETIONICI KAO KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI

ZAVRŠNI RAD

Pula, 2017.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE

Preddiplomski sveučilišni studij Kulture i turizma

Sanja Drandić Gorički

SVJETIONICI KAO KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI

ZAVRŠNI RAD

JMBAG: 0303053176

Studijski smjer: Interdisciplinarni studij Kulture i turizma

Kolegij: Kulturno-povijesni spomenici

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Sanja Drandić Gorički, kandidatkinja za prvostupnicu interdisciplinarnog studija kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno prepisan iz necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 10. rujna 2017.

Studentica

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, SANJA DRANDIĆ GORIČKI, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Svjetionici kao kulturno-povijesni spomenici“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst, trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 10. rujna 2017.

Potpis

Sadržaj:

UVOD.....	1
1. SVJETIONICI ILI NOĆNE OČI.....	2
1.1. Povijest svjetionika	3
1.2. Svjetionici danas	5
2. SVJETIONICI KAO KULTURNO- POVIJESNI SPOMENICI.....	9
2.1. Komercijalizacija svjetionika.....	10
2.2. Valoriziranje svjetioničarskih zgrada kroz komercijalne djelatnosti	11
3. SVJETIONICI HRVATSKOG TURIZMA	13
3.1. Svjetionik Savudrija.....	15
3.2. Svjetionik Zub.....	17
3.3. Sveti Ivan na Pučini	18
3.4. Svjetionik Porer.....	20
3.5. Svjetionik Veli rat.....	21
3.6. Svjetionik Prišnjak.....	22
3.7. Svjetionik Sveti Petar.....	23
3.8. Svjetionik Pločica	25
3.9. Svjetionik Sušac.....	27
3.10. Svjetionik Struga.....	28
3.11. Svjetionik Palagruža	31
ZAKLJUČAK.....	33
LITERATURA.....	34
POPIS SLIKA.....	36
SAŽETAK.....	37
SUMMARY	38

UVOD

Svjeticionici kao kulturno-povijesni spomenici zbog svojeg položaja i same izloženosti silama prirode zahtijevaju ogromne izdatke održavanja. Budući da su razvojem tehnologije i automatizacijom uglavnom izgubili svoju primarnu funkciju, poduzeće Plovput d. o. o. Split pokrenuo je složeni investicijski projekt *Kamena svjetla*. Opravdanost takvog pristupa obrazlažu na konkretnim primjerima valoriziranja svjetioničarskih zgrada kroz komercijalne djelatnosti.

Hrvatski svjetionici kao mjesto provođenja odmora izvrstan su primjer kako se maštovitijom ponudom, zanimljivom za zahtjevnijeg turista, može promovirati maritimni turizam iz potpuno različitog kuta nudeći gostima doživljaj vlastitog pustog otoka: ovakvim načinom promoviranja nacionalne maritimne baštine, s ciljem osiguranja kontinuiteta prisutnosti čovjeka na svjetionicima.

Rad polazi od *hipoteze*: „Svjeticionici kao kulturno-povijesna baština unaprijedili su ponudu hrvatskog turizma“.

Svrha rada ove tematike je obraditi svjetionike, njihovu prošlost i sadašnjost. Također prikazati svjetionike kao kulturno-povijesne spomenike i njihovu komercijalizaciju. *Cilj* rada je potvrditi prethodno postavljenu radnu hipotezu na način da se prikaže komercijalizacija svjetionika kroz primjere svjetionika hrvatskog turizma.

Znanstvene metode korištene u radu jesu metoda deskripcije, indukcije, metoda analize i metoda komparacije.

Završni rad sastoji se od tri osnovna poglavlja. Rad je koncipiran na način da je detaljno istražena literatura o svjetionicima. Prva cjelina rada iznosi opće činjenice o svjetionicima, što su, za što služe, kakva im je namjena bila u prošlosti, a kakva danas. Drugi dio konkretizira samu temu rada i obrađuje projekt komercijalizacije svjetionika. Treća cjelina rada obrađuje svaki hrvatski svjetionik u turističkoj ponudi zasebno, prema odabranim primjerima. Na samom kraju rada je zaključak, korištena literatura te popis slika i sažeci na hrvatskom i engleskom jeziku.

1. SVJETIONICI ILI NOĆNE OČI

Svjetionik predstavlja uređaj koji je uglavnom zidana građevina, a emisijom svojih svjetlosnih signala omogućava brodovima lakšu navigaciju. Svjetionici se koriste za označavanje opasne obale, opasnih pličina i grebena te sigurnih ulaza u luke i mogu također pomoći u zračnoj navigaciji. Nekada naširoko korišteni, broj operativnih svjetionika se smanjio zbog troškova održavanja i zamjenjeni su modernim elektroničkim navigacijskim pomagalima. „Svjetionici se podižu na obali, otocima i stijenama. Njihove se svjetiljke pale i gase kako bi pomorcima pokazale put do pristaništa, označile im njihov položaj na moru, upozorile ih na opasnu obalu, pličine i grebene, omogućile im siguran ulazak u luke, a katkad pomažu i u zračnoj navigaciji. Stoga nije čudno što su poznati i kao noćne oči. Većim svjetionicima upravljaju svjetioničari koji žive u njima ili u njihovoj blizini, a manji su svjetionici danas automatizirani.“¹

Svaki svjetionik ima svoju karakterističnu i stalnu boju svjetla, to su *bijela*, *crvena* ili *zelena*, te precizan vremenski slijed tame i svjetla. Na taj način pomorci mogu sa sigurnošću utvrditi s kojeg svjetionika dolazi svjetlo. Lokacija i karakteristike svjetionika uneseni su u pomorske karte. Najmoćniji svjetionici koji su bili postavljeni na visoke tornjeve i imali su doomet čak i do 50 km. „Nekad su se više upotrebljavali, a danas je broj operativnih svjetionika smanjen zbog troškova njihova održavanja te su zamijenjeni suvremenim elektroničkim navigacijskim pomagalima koja s pomoću satelitske navigacije omogućuju još sigurniju plovidbu. Danas su svjetionici i omiljena odmarališta turista željnih robinzonskog načina odmora.“² Mnogi svjetionici izgrađeni su na izoliranim otocima i teško pristupačnim hridima.

Ipak, danas gotovo svaka zemlja na moru ima specijalnu službu koja gradi i održava svjetionike. Kad se svjetionik može izgraditi na čvrstom tlu, to je relativno lak posao i ne stoji mnogo. No ako se mora graditi na stijeni o koju sa svih strana udaraju valovi, pojavljuju se veliki građevinski problemi pa se troši i mnogo više novca. Toranj svjetionika može se zidati od tvrdoga kamena kao što je granit ili od betona obložena kamenom, ali i od lijevana željeza ili

¹Svjetionici, <http://www.plovput.hr/Portals/5/docs/hr/SMIB%20-%20svjetionici.pdf>, (2. rujna 2017.)

²Na istome mjestu.

čelika.

1.1. Povijest svjetionika

Gradnja svjetionika započela je još u vrijeme velikih pomoraca antičkog doba. Feničani, Grci i Rimljani prvi su započeli s gradnjom današnjih svjetionika na istočnome dijelu Sredozemlja. Tako se prvi primitivni svjetionici grade već u 3. stoljeću prije Krista. Takvi su antički svjetionici bili visoke zidane kule u blizini luka, na čijim bi se vrhovima palile vatre ne bi li se brodovima u plovidbi i noću osiguralo sigurnu plovidbu i pokazalo ulaze u luke. Na istočnoj obali Jadrana prvi svjetionici nalazili su se na otocima Hvaru i Visu. Zanimljivo je kako upravo grčkoj riječi „pharos“, što znači svjetionik, otok Hvar duguje svoje ime. Rimskom prevlašću u Dalmaciji i izgradnjom antičke Salone, svjetionici se počinju graditi i u njezinom dobro zaštićenom zaljevu koji broji mnoštvo hridi i pličina. Tako je prvi među njima izgrađen na poluotoku Marjan pred ulazom u luku. Također „u srednjem vijeku postojala su tzv. „crkvena svjetla“ koja su se noću palila na crkvenim zvonnicima u priobalju“³.

Austro-Ugarska počinje s gradnjom prvih svjetionika kakve danas poznajemo. Početkom 19. stoljeća grade se prvi svjetionici na Jadranu. „Svjetionik Savudrija-Salvora (slika 1) je najstariji aktivni svjetionik na Jadranu, a uz to i najsjeverniji hrvatski svjetionik na sjeverozapadnom rtu poluotoka Istre. Nalazi se na najzapadnijem rtu Hrvatske i visok je 36 metara. Projekt je napravio arhitekt Pietro Nobile po narudžbi tršćanske Deputazione di Borsa (današnje Gospodarske komore) i pod pokroviteljstvom austrijskog cara Franje I., spomenutog u natpisu na podnožju svjetionika. Izgradnja je započela u ožujku 1817. U prosincu je već bilo sagrađeno 80 posto od ukupne visine. Korišten je lokalni kamen izvađen na obližnjoj obali i obrađen na terenu. U noći 17. travnja 1818., nakon nešto više od godine dana od početka izgradnje, svjetionik je već radio! Paljenju svjetionika prisustvovao je sam car, koji je tada bio u posjeti Trstu, i prolasku u Savudriji.“⁴

³Perišić, M., Župarić, J. i Andrijanić G. (2010), Sanacija svjetioničarskih zgrada i njihovo valoriziranje kroz komercijalne djelatnosti, *Ekonomski vjesnik*, Vol. 23, No. 1, str. 172., preuzeto: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=87604 (7. rujna 2017.)

⁴Službeni turistički portal Istre, <http://www.istra.hr/hr/atrakcije-i-aktivnosti/obale-i-plaze/svjetionici-u-istri/svjetionik-rt-savudrija> (3. rujna 2017.)

Slika 1: Svjetionik na rtu Savudriji



Izvor: Službeni turistički portal Istre, <http://www.istra.hr/hr/atracije-i-aktivnosti/obale-i-plaze/svjetionici-u-istri/svjetionik-rt-savudrija> (3. rujna 2017.)

Prvi su svjetionici bile niske kule s metalnim košarama na vrhu u kojima se palilo drvo ili ugljen. Njih su ljudi gradili prije mnogo tisuća godina, vjerojatno čim su se počeli lađama otiskivati na more. Kasnije su se za svjetlo na svjetionicima rabili plin i acetilen. Svjetionik na električnu energiju izumljen je 1858., a tada su se upotrebljavala i zrcala i leće radi boljeg usmjerivanja svjetlosti. Osim toga, kad bi se spustila magla, svjetioničari su se služili i sirenama i rotacijskim svjetlima. Prvi se svjetionici s radiosignalom javljaju 1921., a prvi su put primijenjeni u New Yorku.

Zaista je puno jadranskih svjetionika stradalo od potresa, a puno ih je razoreno i tijekom dva svjetska rata. Ratnim razaranjima prva je žrtva bio svjetionik Palagruža 1915., obnovljen 1923. Tijekom Drugog svjetskog rata stradalo je čak 37 svjetioničarskih zgrada. U Domovinskom ratu nastala su manja oštećenja na svjetioničarskim zgradama Jadrija i Olipa. Najveći doprinos gradnji svjetionika na Jadranu dala je Austro-Ugarska. Rastom pomorskog prometa širila se mreža svjetionika na Jadranu. Do 1918. izgrađeno ih je 66. Jugoslavija je također nastavila širiti mrežu svjetionika gradnjom svjetionika u Istri, Kvarneru, Zadru i Lastovu. Tada je Jadran, sa svjetionicima pod talijanskom vlašću, brojio 58 svjetionika.

1.2. Svjetionici danas

Današnji tehnološki napredak izmijenio je kako svakodnevni način komunikacije, tako i onaj navigacijski. Elektronsko navođenje signaliziranjem temeljeno na satelitima, skraćeno eng. GPS, kombiniran sa šifriranjem, čini elektro-magnetsko signaliziranje isključivim te je podložno privatnom nabavljanju i financiranju. Takve usluge kontinuirano osiguravaju vladine agencije, a time se polako gubi sam smisao postojanja i održavanja svjetionika. Samim time, logično je da je danas neodrživo obnavljati i ulagati u svjetionike, koji su izrazito podložni stalnim oštećenjima s obzirom na konstantne morske struje i neobzirnost same prirode, ukoliko se oni ne komercijaliziraju i koriste u druge svrhe osim one navigacijske.

Slika 2: Svjetionik protiv vremena



Izvor: Info zona, <http://infozona.hr/foto/svjetionici-protiv-vremena/1127/37946>, (4. rujna 2017.)

Sukladno ranije spomenutom, Tvrtka Plovput d. o. o. iz Splita 2001. započela je projekt „*Kamena svjetla – čuvari lanterni povijesnih vrijednosti*“. Projekt uključuje evidentiranja, uknjižbe i sanacije napuštenih svjetionika, a cilj je svjetionicima vratiti stvarno značenje.

Slika 3: Karta hrvatskih svjetionika



Izvor: Šerić, N. (2004).

Od sjevera prema jugu nalaze se svjetionici (slika 3): Savudrija (rt Savudrija), Zub (između Novigrada i Poreča), Sv. Ivan na pučini (otočić pred Rovinjem), Pinida (otok Veli Brijun), Verudica (Pula), Porer (hrid pored Premanture), Marlera (između Medulina i Ližnjana), Crna Punta (kraj Rabca), Susak (otok Susak), Vnetak (otok Unije), Zaglav (otočić na sredini zapadne strane otoka Cresa), Prestenice (otok Cres), Oštro-Kraljevica (Oštri rat), Vošćica (sjeverni dio otoka Krka), Negrit (južna strana otoka Krka), Stražica (otok Prvić), Trstenik (otočić Trstenik), Grujica (otočić Grujica), Veli rat (Dugi otok), Vir (otok Vir), Tri sestrice (Rivanj), Oštri rat (Punta mika), Sestrice Tajer (Kornati), Babac (otočić Babac), Prišnjak (otočić kod Murtera),

Jadrija (Šibenik), Blitvenica (otočić Blitvenica), Mulo (hrid kod šibenske Rogoznice), Murvica (otočić Murvica), Ražanj (na otoku Braču), Pokonji dol (istoimeni otočić kod Hvara), Stončica (otok Vis), Host (otočić Host na ulazu u luku u Vis), Sv. Petar (Makarska), Sv. Nikola (Pučišća na otoku Braču), Sućuraj (otok Hvar), Lovišće (Pelješac), Pločica (otočić Pločica kraj otoka Korčule), Sušac (otočić Sušac), Palagruža (otočić Palagruža), Struga (otok Lastovo), Glavat (otočić Glavat u Lastovskom kanalu), Sestrice Korčula (istočno od Korčule), Olipa (otočić Olipa u Elafitima), Donji rt (Slano), Daksa (otočić Daksa na ulazu u luku Gruž), Grebeni (hrid Grebeni kod Dubrovnika) i Sv. Andrija (otočić Sv. Andrija).

Budući da većina hrvatskih svjetionika, pogotovo oni na udaljenijim, pučinskim otocima, osim svjetlosnih uređaja, unutar nekoliko metara debelih zidova obuhvaća i nekoliko stotina kvadratnih metara prostora namijenjenih za boravak posade svjetioničara i njihovih obitelji, a taj je prostor neiskorišten s obzirom da je došlo do automatizacije svjetlosnih uređaja, javila se ideja da se u navedenim prostorima urede apartmani.

Dakle, tim je projektom velik broj jadranskih svjetionika uvršten u turističku ponudu kao atraktivna lokacija i u njima se nudi odmor na sedam, petnaest ili više dana. U njima je provedena apartmanizacija, a gosti dolaze u doticaj te se osim odmaranja mogu i izbliza upoznati sa često samotnjačkim životom na svjetionicima.

2. SVJETIONICI KAO KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI

Spomenik kulture predstavlja svjedodžbu ljudske povijesti i razvoja, odnosno ostavštinu proteklih vremena i svojim izgledom daje podatke o vremenu nastanka i postojanja. „Pojam „spomenik kulture” prikladno je zadržati u nazivima institucija ili nazivima publikacija osnovanih u doba dominacije tog pojma, jer bi to bio izraz kontinuiteta i tradicije.“⁵ Pojam „kulturno dobro“, pak, obuhvaća širi koncept od pojma spomenika kulture. S druge strane, naziv „kulturno dobro“ objedinjuje više toga što je predmet interesa muzejskog prikupljanja ili konzervatorsko-restauratorske struke. Za očuvanje spomenika kulture postoji javni interes i najčešće se radi o nekom povijesnom objektu. Vrijednost takvih objekata, odnosno da li objekt ima spomeničku vrijednost i koliku, utvrđuje se različito. najčešće zakonskom regulativom pojedinih država.

Dakle, svjetionici se smatraju kulturno-povijesnim spomenikom i spadaju u nepokretnu kulturnu baštinu. „Nepokretnu kulturnu baštinu s utvrđenim svojstvom kulturnog dobra čine pojedinačne građevine i / ili kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline te krajolici. Kolokvijalnim nazivom nepokretna kulturna dobra predstavljaju graditeljsku baštinu od pojedinačne građevine prema cjelini (skupina građevina) odnosno područje (krajolik).“⁶

Graditeljska baština značajan je dio kulturnog fonda, a sa svojim kulturno-povijesnim značenjem predstavlja dio čovjekova okoliša. Njezina zaštita i očuvanje obveza je utemeljena zakonskim odredbama. Odgovornost svake zajednice je da svoja kulturna dobra njeguje i čuva.

Procesi globalizacije i suvremene promjene u društvu uvelike utječu na povijesne cjeline i graditeljsku baštinu. Graditeljska kulturna baština izložena je trajnim utjecajima i pritiscima modernizacije te je osobito osjetljiva i sklona propadanju. „Porazan je zaključak da je degradacija dijela graditeljske baštine dosegla takve razmjere da se može govoriti o

⁵Vokić, D. (2015), Novi prilozi raspravi o nazivu ukupnog predmeta interesa konzervatorsko-restauratorske i muzejske struke, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Vol. 39., No. 39., preuzeto: <https://hrcak.srce.hr/172169>, (31. kolovoza 2017.)

⁶Središnji državni portal, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=27>, (31. kolovoza 2017.)

ugroženosti mnogih kulturno-povijesnih cjelina, pa i pojedinačnih kulturnih dobara. Takvom stanju pridonijeli su: ratna razaranja, nebriga i neodržavanje, nedostatna financijska sredstva, neriješeni imovinsko-pravni odnosi, nepoštivanje zakonskih propisa i neprimjenjivanje sankcija, nedovoljna svijest o vrijednosti baštine.⁷ U novije se vrijeme ipak u Hrvatskoj, naglim razvojem turizma, situacija značajno mijenja. Selektivni oblici turizma omogućuju oživljavanje graditeljske baštine, njezino održavanje ili vraćanje u nakadašnje stanje.

U našem je primjeru, riječ o svjetionicima koji se danas sve više obnavljaju kako bi se mogli prenamijeniti u turističke svrhe, budući da je riječ o građevinama koje su skoro izgubile izvorni smisao postojanja. Danas su svjetionici dio kulturno-povijesne baštine i svaki od njih zasebno priča svoju priču o starim običajima i načinu življenja, sukladno mjestu u kojem se nalazi.

2.1. Komercijalizacija svjetionika

Zbog same prirode svjetionika, odnosno njihovih pozicija i izloženosti silama prirode, propadanje je ubrzano. Budući da su razvojem tehnološkog napretka svjetionici pretežito izgubili osnovnu funkciju, njihovo bi obnavljanje samo za te svrhe bilo neodrživo. Ipak, riječ je o kulturno-povjesnim spomenicima koje se također ne smije pustiti da propadnu. Upravo iz tih razloga razvila se ideja komercijalizacije svjetionika. „U svrhu optimalnog rješavanja nedostajućih financijskih sredstava za održavanje svjetioničarskih zgrada Društvo Plovput d. o. o. Split je putem nadležnog Ministarstva poduzelo radnje koje su rezultirale Zaključkom Vlade Republike Hrvatske od 18. prosinca 1998., kojim se Plovputu d. o. o. Split daje suglasnost da svjetioničarske zgrade u kojima nema potrebe za stalnim svjetioničarskim posadama, koristi u turističke svrhe. Plovput pokreće projekt komercijalizacije svjetioničarskih zdanja pod nazivom „Kamena svjetla.“⁸

Cilj projekta je sanacija jadranskih svjetionika i njihovo korištenje na atraktivnim lokacijama. Naime, svjetionike je zbog stalne izloženosti moru i vjetru potrebno redovito održavati. Također to održavanje je skuplje time što je svjetionik dalje od kopna. Tvrtka je, u skladu sa svojim mo-

⁷Na istome mjestu.

⁸Perišić, M., Župarić, J. - Andrijanić G. (2010), nav. dj., str 170.-171., preuzeto: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=87604, (8. rujna 2017.)

gućnostima, započela zahtjevnu sanaciju na svjetionicima. Takav projekt se temelji na iskustvima očuvanja svjetionika, integraciji ekologije i turizma. Kako se može vidjeti na početku rada, svjetionici sa sobom nose daleku prošlost, a s njome i puno priča i legendi, o mjestima na kojima su izgrađeni i njihovom podmorju.

Projekt je odrađen u dvije faze. Prva predstavlja odabir svjetionika u kojima će se pružati turističke usluge i time osigurati sredstva potrebna za njihovo održavanje, a druga predstavlja pokretanja planiranih aktivnosti kroz sanacije krovništa i ostalih nedostataka. „Svih 47 svjetionika posjeduje ukupno 10.398 m kvadratnog prostora, od čega se 83% nalazi u sklopu stambenih objekata, a 17 % su pomoćni objekti. Svjetioničarske zgrade su lijepa kamena zdanja građena na nekoliko stotina metara kvadratnog prostora.“⁹

Za svaki je svjetionik procijenjena visina potrebnih ulaganja za uređenje, položaj svjetionika, atraktivnost zdanja, blizina turističkih destinacija, prometna infrastruktura, te broj i kapacitet apartmana. Projekt se pokazao vrlo uspješnim.

2.2. Valoriziranje svjetioničarskih zgrada kroz komercijalne djelatnosti

Svaki se svjetionik gradnjom i položajem razlikuje od drugog, a njihova veličina određuje planiranje i uređenja svjetioničarskih zgrada. U nekima su uređena i dva ili više apartmana, ovisno o veličini, odnosno o prostornim kapacitetima svjetionika. Troškovi uređenja apartmana visoki su, a iz podataka se može vidjeti da su približni troškovi za uređenje jednog apartmana 50.000 eura. Na temelju dosadašnjega višegodišnjeg iskustava društva Plovput koje se bavi turističkom djelatnošću na svjetionicima, utvrdila se dobit koja se može postići sanacijom i davanjem prostora u svjetioničarskim zgradama u desetogodišnji zakup.¹⁰ Naravno, dobit ovisi o zaista mnogo faktora, ali ponajviše o atraktivnosti pojedinog svjetionika ili njegove lokacije.

Iz svega priloženog može se zaključiti kako je isplativost takvih projekata zaista dobra. U razdoblju trajanja ugovora godišnja se dobit po apartmanu kreće od 7.700 eura do 8.100 eura, a

⁹Na istome mjestu.

¹⁰Na istome mjestu.

nakon povrata uložених sredstava, ostvari se dobit od 27.000 eura do 31.000 eura. Rok vraćanja uložених sredstava je od 6,2 do 6,5 godina. Rentabilnost projekta sanacije svjetioničarskih zgrada i uređenje unutarnjeg prostora u apartmane i njihovo davanje u desetogodišnji zakup mjeri se stopom od 15,4 % do 16,2 %.

„Plovputov projekt *Kamena svjetla* može poslužiti kao dobar primjer održivog modela turističke djelatnosti i u osjetljivom okruženju kao što su to pučinski otoci sa svjetionicima. U prilog toj konstataciji govori i *Eko oskar*, prestižno priznanje koje se dodjeljuje odabranim poduzećima u Hrvatskoj za posebno iskazanu skrb o okolišu. Ovo priznanje dodjeljuje Ministarstvo zaštite prirode i okoliša, a projektu *Kamena svjetla* dodijeljeno je u kategoriji *Turizam i okoliš* u svibnju 2001. godine.“¹¹

¹¹Šerić, N. (2004), *Kamena svjetla: priče i legende o jadranskim svjetionicima, o mjestima na kojim su izgrađeni i o njihovom podmorju*, Marjan tisak, Split, str. 10.

3. SVJETIONICI HRVATSKOG TURIZMA

Turizam na svjetionicima u Hrvatskoj vrlo je popularan i uspješan. S obzirom na promjenu turističke potražnje i sve veću potražnju za selektivnim oblicima turizma, ovakava se ponuda pokazala i više nego prihvatljiva. „Selektivni turizam može se definirati kao turizam motiviran različitim razlozima, što znači da postoji vrlo široka lepeza aktivnosti i sadržaja zbog kojih ljudi odlaze na turistička putovanja, a to je potvrdilo tezu da turizam nije toliko homogen kao što se ranije mislilo. Vrste selektivnog turizma su npr.: ruralni turizam, kulturni turizam, ekoturizam, čiji je važan segment turizam u zaštićenim područjima, nautički turizam, itd.“¹²

Potkraj 20. i početkom 21. stoljeća pojavljuju se novi motivi odlazaka na putovanje. Potrebno je naglasiti aktivnosti u prirodi, potrebu za novim doživljajima, emocija, više rekreacije te svijest o brizi za zdravlje. Turisti žele izaći iz svoje svakodnevnice te ući u doticaj s drugačijim svjetovima od svoga. Sve više raste potražnja za nedirnutim, ekološki čistim područjima (ekoturizam).

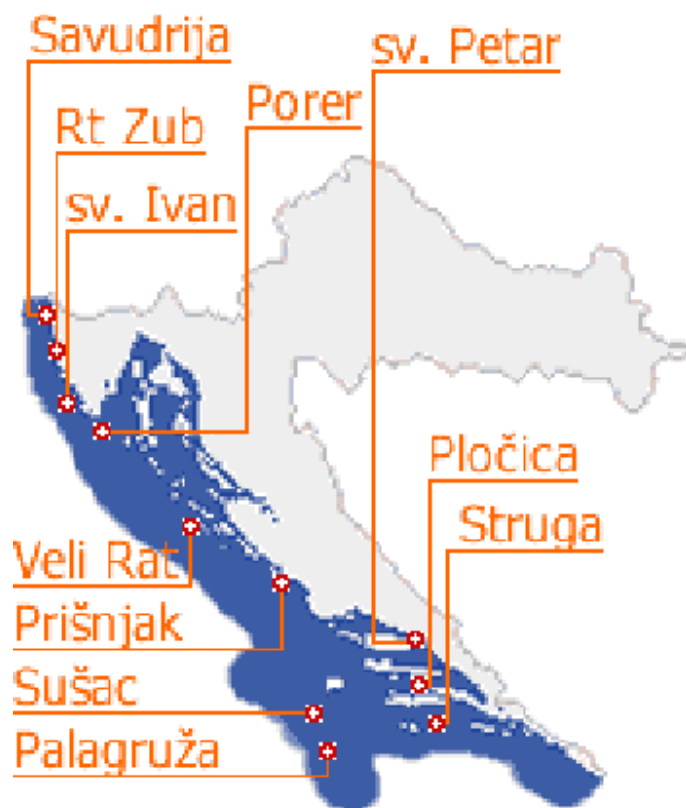
Uključivanje svjetionika bez stalne svjetioničarske posade u turističku ponudu maritimnog turizma dobar je primjer praćenja turističkog tržišta i odgovaranja na suvremene zahtjeve turističke potražnje. Položaj svjetionika turistima nudi jedinstven doživljaj boravka usred mora, na pustom otoku.

U turističku je ponudu smještaja u hrvatskim svjetionicima uvršteno 11 svjetionika s 21 apartmanom. To su svjetionici Savudrija, Rt Zub, Sv. Ivan, Porer, Veli rat, Prišnjak, Sv. Petar, Pločica, Struga, Sušac i Palagruža (slika 4). Samo svjetionici Veli rat i Sv. Petar kategorizirani su s dvije zvjezdice. Svi ostali imaju kategorizaciju od tri zvjezdice. Boravak na navedenim svjetionicima jedinstveni je spoj osame, sunca, mora i tišine i na taj način turisti mogu doživjeti život svjetioničara. Također, neki su svjetionici smješteni na udaljenim otočićima i hridima, na kojima je i sam pristup otežan i opasan. Neki svjetionici nalaze se na otocima i pružaju mogućnost odlaska u naseljena mjesta radi opskrbe i upoznavanja običaja domicilnog

¹²Geografija hr, <http://www.geografija.hr/hrvatska/svjetionici-hrvatskoga-turizma/> (7. rujna 2017.)

stanovništva, a neki su u blizini naselja i pružaju boravak na svjetioniku uza sve pogodnosti urbanog naselja.

Slika 4: Jedanaest hrvatskih svjetionika prilagođenih za smještaj turista



Izvor: Geografija.hr, <http://www.geografija.hr/hrvatska/svjetionici-hrvatskoga-turizma/> (8. rujna 2017.)

Svaki hrvatski svjetionik poseban je doživljaj i nudi ugodan boravak u čistoj prirodi. Gostima se nudi odmor na sedam, petnaest ili više dana. Cijene najma razlikuju se ovisno o veličini i opremljenosti apartmana, ali i o atraktivnosti mjesta i sezoni kada se iznajmljuje. „Kao i svi svjetionici mora, tako i svjetionici u Jadranu u prošlosti su, a to i danas čine, signalizirali promet morem, na način da osvjetljavaju neki rt, greben i sl. Danas su svjetionici postala svojevrsna turistička atrakcija u Hrvatskoj.“¹³ „Ukupna sezona traje 20 tjedana, odnosno 5 mjeseci. Puna sezona traje 8 tjedana, a predsezona i posezona po 6 tjedana. U punoj sezoni popunjenost kapaciteta je potpuna. Troškovi prilikom iznajmljivanja apartmana kreću se otprilike oko 50% od

¹³Unilinehr, <http://www.uniline.hr/hrvatska/svjetionici.php> (8. rujna 2017.)

ostvarenih prihoda.“¹⁴ Troškovima investicijskog i redovitog održavanja dodaju se i troškovi transporta, vode i struje. Posebno se ističu troškovi vode, koju se na udaljene svjetionike mora dovoziti te troškovi održavanja na svjetionicima, koji zbog blizine mora, izaziva brzo propadanje inventara. O turističkoj ponudi više će riječi biti u nastavku.

3.1. Svjetionik Savudrija

Svjetionik Savudrija (slika 5) nalazi se na istoimenome rtu Savudrija. „Savudrija je najsjevernije i prema zapadu najisturenije mjesto i rt hrvatske obale. Zbog toga je tu 1818. izgrađen svjetionik visok 36 metara koji je danas svojevrsni simbol finis terrae (kraja svijeta).“¹⁵ To je najzapadniji, najsjeverniji i najstariji jadranski svjetionik, tik uz granicu sa Slovenijom i samo 56 km udaljen od grada Trsta u Italiji. Najbliže turističko središte, grad Umag, udaljen je od Savudrije samo 9 km. Objekt je prometno vrlo dobro povezan s okolicom. Za njegovu izgradnju veže se romantična priča o austrijskom grofu i političaru Meternichu, koji se navodno, na jednom od bečkih balova zaljubio u Hrvaticu. Kako je grof bio oženjen, tražio je gdje sagraditi ljubavno gnijezdo te tako odlučio izgraditi svjetionik upravo na rtu Savudriji koji je u to doba slovio kao opasan za plovidbu zbog plitkog mora. Prema legendi hrvatska plemkinja umrla je upravo na dan kad je svjetionik dovršen, a austrijski grof ga više nikad nije posjetio. Tršćanska Deputazione di Borsa financirala je izgradnju jer je imala interes u tomu da plovidba prema tršćanskoj luci postane sigurnijom. Budući da se savudrijski svjetionik vidi iz Opicine iznad Trsta, posebnim se zastavicama moglo najaviti koji će brodovi uploviti u luku, pa su na taj način upozorene lučke vlasti i posrednici imali dovoljno vremena da okončaju pripreme za pristajanje brodova. „Ovo je prvi svjetionik na svijetu koji je za rasvjetu trošio plin dobiven destilacijom ugljena. Sirovina je stizala iz rudnika kamenog ugljena na istočnoj obali Istre, točnije na Labinščini. U slučaju kvara na plinskoj instalaciji, za rasvjetu se moglo koristiti i ulje. Uvođenje alternativnog goriva, plina, za pogon svjetionika izazvalo je mnogo veće izdatke od predviđenih na početku, pa zato tada nije izgrađen i svjetionik na otoku Porer kraj rta Premantura.“¹⁶ Prvi takozvani svjetioničari bili su

¹⁴Perišić, M., Župarić, J. i Andrijanić G. (2010), nav. dj., preuzeto: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=87604 (8. rujna 2017.)

¹⁵Istra: *Monografija Istre*, (2016), Udruga Studio Lab, str. 211.

¹⁶Službeni turistički portal Istre, <http://www.istra.hr/hr/atracije-i-aktivnosti/obale-i-plaze/svjetionici-u-istri/svjetionik-rt-savudrija> (3. rujna 2017.)

Stefano Schmidt i Bartolomeo Micala. Godine 1828. prvog je zamijenio Giovanni Giacomo Maurel iz savudrijske obitelji koja još živi u tom mjestu.

Slika 5: Svjetionik Savudrija



Izvor: Uniline.hr, <http://www.uniline.hr/hrvatska/svjetionik/savudrija-savudrija.php> (8. rujna 2017.)

Danas je svjetionik automatiziran, sa stalnom svjetioničarskom posadom. Visok je 36 metara te je gostima na raspolaganju četiri apartmana. More je udaljeno 20-tak metara, a u samoj okolici smješteni su brojni restorani. Glavna sezona traje od 2. srpnja do 27. kolovoza, predsezona i posezona od 4. lipnja do 2. srpnja / 27. kolovoza do 17. rujna, a van sezona je do 4. lipnja i od 19. rujna. Sa sezonalnošću usko je povezana i cijena najma koja u glavnoj sezoni iznosi 700 €, predsezona i posezona cijena je 500 €, a van sezone cijena najma apartmana za jednu noć iznosi 80 €. ¹⁷ Naravno da to ovisi i o veličini apartmana. Ovdje smo naveli primjer za ponudu jednog od četiri apartmana na svjetioniku Savudrija. Bitno je još reći kako je svjetionik moguće unajmiti

¹⁷LighthousesCroatia, <http://www.lighthouses-croatia.com/hr/svjetionici/savudrija> (8. rujna 2017.)

i zimi jer ima grijanje.

3.2. Svjetionik Zub

Svjetionik Zub (slika 6) izgrađen je 1872., a nalazi se na poluotoku Lanterni, 13 km južno od Novigrada te isto toliko kilometara sjeverno od Poreča. Svjetionik je na samoj obali okružen plažom.

Slika 6: Svjetionik Rt Zub



Izvor: Službeni turistički portal Istre, <http://www.istra.hr/hr/atrakcije-i-aktivnosti/obale-i-plaze/svjetionici-u-istri/svjetionik-rt-zub> (3. rujna 2017.)

Postoji priča po kojoj je ovaj polutok i svjetionik dobio ime. U 16. stoljeću se na obližnjem rtu nalazilo ribarsko naselje, svojevrsna preteča današnjeg Novigrada. Jedan od lokalnih ribara

jednog se dana u svojoj maloj drvenoj barci otisnuo put rta Zub, no sutradan se nije vratio. Njegova je žena, krezuba starica, odlučila sjesti na liticu na rtu i čekati svojega supruga. Čekala ga je tri dana i tri noći, a kada se on napokon vratio vidio je da mu se žena pomladila tridesetak godina te da su joj svi zubi ponovno izrasli.

Ovaj se svjetionik sastoji od izdvojenog svjetioničarskog svjetla 10 m iznad mora, zgrade s prizemljem i katom ukupne površine 170 m² i pripadajućeg skladišta. Također s obzirom na veličinu i poziciju automatiziran je i nema stalnu svjetioničarsku posadu. U turističkoj ponudi ima jedan apartman za 6 osoba. Blizu svjetionika nalaze se restorani, teniski tereni, razna igrališta, kao i trgovački centar, pošta, ambulanta i banka, što ovaj svjetionik čini posebno prikladnim ukoliko gosti žele istovremeno i blizinu razvijenih turističkih centara s kulturno-zabavnim sadržajima. Također, nalazi se blizu Poreča i Novigrada, turističkih središta s brojnim sportsko-rekreacijskim sadržajima i marinom i s velikim izborom restorana, konoba i mjesta za izlazak.

3.3. Sveti Ivan na Pučini

Sveti Ivan na Pučini (slika 7) zapravo je hrid i dio je trinaest otočića rovinjskog arhipelaga. Hrid je malena, duga svega oko sedamdeset, a široka pedeset metara. Svjetionik Sveti Ivan na Pučini izgrađen je 1853.

S obzirom da je otok malen i dosta ogoljen, pomorcima je bio teško uočljiv pa se smatrao izrazito opasnim za plovdbu. Postoji i priča koja to potvrđuje o mletačkom duždu koji se na njegovim obalama skoro nasukao. Ipak se spasivši se rekao je da će na otočiću zapaliti svijeću visoku poput tornja kakve katedrale, iako nikada nije to učinio. Sljedeći mu se put dogodila ista stvar, no ovaj se put nije spasio nego poginuo zajedno s čitavom posadom.

Slika 7: Sveti Ivan na Pučini



Izvor: MediterraneanIslands, <http://www.mediterraneanislands.org/island.php?island=sv-ivan-na-pucini>, (3. rujna 2017.)

Svjetionik se sastoji od osmerokutne kamene kule, zgrade s prizemljem i katom, površine 200 m², iako danas automatiziran sa stalnom svjetioničarskom posadom. U sklopu svjetionika postoji i skladište, motornica, pristan, dizalica, spremište za svjetioničarev čamac te dvije pomoćne zgrade.

Što se tiče turističke ponude „radi se o goloj hridi s relativno pitomom obalom i plitkim morem što Sveti Ivan čini dobrim odredištem za moderne robinzone s malom djecom. Kula svjetionika, s koje se pruža prekrasan pogled, visoka je 23 metra, a u samoj zgradi nalaze se dva četverokrevetna apartmana.“¹⁸ Tri km dalje nalazi se grad Rovinj, turističko središte sa svim pratećim sadržajima.

¹⁸Hrvatska turistička zajednica, <http://croatia.hr/hr-HR/Pretrazivac-smjestaja/Svjetionici/Mjesto/Rovinj/Svjetionik/Sv-Ivan-na-pucini?bGNcMTIzMixwXDM3MA%3D%3D>, (8. rujna 2017.)

3.4. Svjetionik Porer

Porer (slika 8) je hrid koja se nalazi 1 km jugozapadno od rta Kamenjaka, najjužnije točke istarskog poluotoka, kod Premanture. God. 1833. izgrađen je svjetionik. „Svjetionik na hridi Porer – 31 m visoka kula nad prizemnom kućom: svjetlo na pličini Albanež – bijela valjasta kula s galerijom na betonskom bloku u moru oko 2 milje S od rta Kamenjak.“¹⁹ Ovu hrid karakteriziraju jake morske struje promjenjiva smjera pa je sidrenje često vrlo riskantan pothvat.

Slika 8: Porer



Izvor: Adriagate, <https://www.adriagate.com/Hrvatska-hr/Svjetionik-S0008>, (4. rujna 2017.)

Svjetionik se sastoji od okrugle kule visoke 31 m, prizemnice površine 220 m², skladišta, motornice, čak tri pristana, dizalice i spremišta za čamac. Automatiziran je sa stalnom svjetioničarskom posadom. U turističkoj ponudi nudi dva apartmana za četiri osobe. Tjedna cijena apartmana u glavnoj sezoni je 910 eura, predsezoni 700 eura, a izvan sezone tjedna cijena je 490 eura.

¹⁹Hidrografski institut JRM, (1989), *Peljar za male brodove*, Založba mladinska knjiga, Ljubljana, str. 98.

3.5. Svjetionik Veli rat

Veli rat (slika 9) nalazi se na sjeverozapadnom rtu Dugog otoka.

Slika 9: Svjetionik Veli Rat



Izvor: Adriagate, <https://www.adriagate.com/Hrvatska-hr/Svjetionik-S0003>, (4. rujna 2017.)

Svjetionik Veli rat izgrađen je 1849., 35 km zapadno od Zadra. Na udaljenosti od samo tri kilometara nalaze se sela Veli Rat, Verunić i Polje, a do trajektne luke na Brbinju ima 20 kilometara. Svjetionik je visok 42 metra te je specifičan po žutoj boji fasade u koju je prema legendi utrošeno 100.000 žumanjaka. U dvorištu svjetionika smještena je stara zavjetna crkvice Sv. Nikole u kojoj se još uvijek povremeno održavaju crkveni obredi te je isto tako sve traženije mjesto za organizaciju romantičnih vjenčanja. Okružen borovim šumama i šljunčanim plažama, svjetionik Veli rat ima dva apartmana koja se mogu unajmiti te se smatra jednim od najljepših na Jadranu. Do Dugog otoka dolazi se trajektnom linijom Zadar – Brbinj (vožnja traje sat i petnaest minuta), a od Brbinja do Velog Rata dolazi se osobnim automobilom asfaltiranim putem udaljenim tek 20-tak kilometara. Zbog dobre cestovne povezanosti s ostalim naseljima na otoku moguć je obilazak cijelog Dugog otoka, kao i dobra opskrba s namirnicama potrebna u svakom trenutku. Na otoku turisti mogu još posjetiti i Nacionalni park Kornate te Park prirode Telašćicu.

Danas je svjetionik automatiziran, a velika potražnja na ovom svjetioniku donijela je i određene probleme, naime, u jeku turističke sezone često je potrebno smještaj rezervirati i do dvije godine unaprijed. Svjetionik ima dva apartmana, jedan za tri, jedan za 4 osobe. Još bi samo bilo zanimljivo istaknuti kako najam ovog svjetionika u glavnoj sezoni iznosi „1200 eura za veći, a 1100 eura za manji app, predsezona i posezona 1000 i 900 eura, a van sezone najam iznosi 100 i 90 eura.“²⁰ Svjetionik je moguće posjetiti i zimi jer, kao i svjetionik Savudrija, ima grijanje.

3.6. Svjetionik Prišnjak

Svjetionik Prišnjak (slika 10) nalazi se na otočiću Prišnjak, zapadno od Murtera. Za razliku od većine murterskih otočića koje okružuju plićaci s oštrim kamenjem u moru, Prišnjak više nalikuje kornatskom otočju. Svjetionik je sagrađen 1886.

Slika 10: Svjetionik Prišnjak



Izvor: Adriatic hr, <http://www.adriatic.hr/hr/svjetionici/sjeverna-dalmacija/prisnjak-murter/6#ST-6-a>, (8. rujna 2017.)

Otočić Prišnjak udaljen je svega tristotinjak metara od zapadne obale Murtera koji mu je tako

²⁰Lighthouses, <http://www.lighthouses-croatia.com/hr/svjetionici/veli-rat#1>, (8. rujna 2017.)

blizu, a za moderne robinzone koji su stalno u uređenom apartmanu za turizam, opet tako daleko. Prišnjak nudi mir i tišinu, daleko od užurbane civilizacije. Sam otočić veličine je 400 x 200 metara, s pitomim šumarkom i malim mandračem. Nacionalni park Kornati udaljen je svega šest milja. Upravo zalasci sunca koje nestaje tamo iza Kornata jedan su od ljepših doživljaja na Prišnjaku. Uz samu svjetioničarsku kuću raste stoljetni bor koji čitavog dana osigurava ugodnu sjenu na kamenoj terasi. Svjetionik je automatiziran i nema domara, a goste dovozi vrijedni Severin Kulušić iz Murtera koji brine o objektu otkako je povučena stalna ljudska posada. Priče ovoga staroga kapetana i pustolova oduševljavaju sve plovputove turiste koji se odluče odmor provesti u ovoj oazi. Uređeni dvosobni apartman kategoriziran je s tri turističke zvjezdice i pruža potpuni komfor, s pitkom vodom iz cisterne koju pumpe dovode u vodovodnu mrežu, dok električnu energiju osiguravaju solarni paneli koji pune akumulatore. S prednje strane svjetioničarske zgrade nalazi se prostrana kamena terasa s koje su godinama svjetioničari odmahivali kapetanima prolazećih brodova. Kamenim stubištem spušta se do plaže udaljene svega petnaestak metara. Svaki dan na Prišnjaku najbolje je započeti jutarnjim kupanjem u bisernome moru, a nastaviti spremanjem svježe ulovljene ribe koje je u akvatoriju Prišnjaka u izobilju. Svjetioničarska kula visoka je devetnaest metara i kao takva dominira okolnim arhipelagom. Prišnjak ima svoju priču, koja je vezana za život svjetioničara. Pedesetih godina prošlog stoljeća trudna svjetioničareva žena dobila je prijevremene trudove. Muž ju je brzo posjeo u barku i zaveslao put Murtera. No more je bilo jače od snage veslača, te se dijete rodilo u barci. Dijete je dobilo ime Jadran, a u rubrici rođenja upisano mu je Prišnjak – Murter.

Napomenimo i to da je Prišnjak jedna od turistički najtraženijih turističkih destinacija, s prosječnom godišnjom popunjenošću apartmana gotovo šest mjeseci. Za uživanje u ovom zemaljskom raju podjednako je interesantno proljeće koje je idealno za sportski ribolov, ljeto s toplim morem i zvjezdanim noćima koje mame na duga noćna kupanja, te jesen kada su najljepši zalasci sunca koje nestaje tamo negdje u zaleđu Kornata.

3.7. Svjetionik Sveti Petar

Na poluotoku Sveti Petar u Makarskoj izgrađen je svjetionik 1884. U njegovoj se blizini nalazi gusta borova šuma i jedna od najljepših jadranskih plaža.

Slika 11: Svjetionik Sveti Petar



Izvor: Makarska holiday Home, http://www.makarska-holidayhome.com/apartments/makarska/apartman_svjetionik_makarska.html, (8. rujna 2017.)

Svjetionik *Sveti Petar* (slika 11) predstavlja jedno od značajnih turističkih obilježja Makarske. U prošlosti je često bio na turističkim razglednicama mjesta. Nalazi se 800 metara od centra Makarske. Preuređen je i opremljen u prvoj fazi projekta *Kamena svjetla*. Danas je ovaj svjetionik jedna od poželjnijih turističkih destinacija. Prednosti ovog objekta je izoliranost uz blizinu prekrasnih plaža, sportskih terena i zabavnih sadržaja. „Svjetionik je preuređen u rezidencijalni šesterokrevetni apartman s ograđenom terasom. Udaljenost od terase svjetionika do mora je deset metara, a svjetlo se nalazi na nadmorskoj visini od jedanaest metara. Objekt je prizemna kamena kuća iznad koje se nalazi kula s galerijom i svjetlom. Površina prizemlja je 80 četvornih metara, a okolna ograđena prostrana terasa je površine 220 četvornih metara.“²¹ „Svjetionik je asfaltiranom cestom od centra Makarske udaljen 10-ak minuta hoda. Kamena zgrada je prizemnica i okružuje je ograđena kamena terasa. Grad Makarska jedno je od najpoznatijih turističkih odredišta na Jadranu, koje osim svojih plaža nudi i mnogobrojne sportske i kulturne sadržaje. Bogat noćni život grada čini ovaj objekt ekskluzivnim ljetovalištem. Prostor uokolo svjetionika često posjećuju gosti Makarske pa u visokoj sezoni nije idealno

²¹Šerić, N. (2004), nav. dj., str. 48.

odredište za sve one koji traže mir i intimu, nego je više za one koji uživaju u vrevi turističkih središta.“²² Tjedna cijena apartmana u punoj sezoni je 1000 eura, u predsezoni i podsezoni 700 eura, a izvan sezone 560 eura.

3.8. Svjetionik Pločica

Svjetionik Pločica (slika 12) nalazi se na istoimenom otočiću između Hvara, zapadnog rta Pelješca i sjeverne obale Korčule. Svjetionik Pločica izgrađen je 1887., a udaljen je od otoka Hvara 6 nautičkih milja.

Slika 12: Svjetionik Pločica



Izvor: Adriatic hr, <http://www.adriatic.hr/hr/svjetionici/srednja-dalmacija/plocica/9#ST-9-a>, (8. rujna 2017.)

„Nije tajna da je Pločica daleko najbolje očuvana od svih napuštenih svjetionika. Vrijedni Ante Petković iz Prigradice svih prošlih godina skrbio je i o otočiću i o svjetioniku na njemu. Uređujući okoliš, održavajući objekt i cisternu svojom dobrom voljom, čisteći otok od naplavina i rastjerujući kojekakve uljeze od kojih se može očekivati samo šteta, ostavio je neizbrisiv trag

²² Unilinehr, <http://www.uniline.hr/hrvatska/svjetionik/svpetar.php>, (8. rujna 2017.)

na Pločici.²³ Svjetionik Pločica je jedini potpuno restaurirani svjetionik za robinzonski turizam, a uređen je krajem ljeta 2001.

Svjetionik je jednokatne zgrada s kulom u pročelju. Prizemlje i kat broje 165 četvornih metara koji su iskorišteni na isti način kao i prije više od stotinu godina. „U prizemlju se nalaze tri dvokrevetne sobe i zajednička velika kuhinja s blagovaonicom. U prizemlju su i tri veća sanitarna čvora. Na katu se nalazi manja, čajna kuhinja s blagovaonicom i četiri dvokrevetne sobe s dva veća sanitarna čvora. Danas je uređeno i potkrovlje kao pomoćna prostorija. Zgrada je opasana velikim kamenim dvorištem u kome se u svakom dijelu dana može naći malo hlada.“²⁴

Slika 13: Unutrašnost svjetionika Pločica



Izvor: Adriatic hr, <http://www.adriatic.hr/hr/svjetionici/srednja-dalmacija/plocica/9#ST-9-a>, (8. rujna 2017.)

Pločica predstavlja pravi primjer turističke valorizacije na svjetionicima. Tu nije riječ samo o svjetioničarskom objektu, nego se radi i o čistoći otoka, očuvanja biljnih i životinjskih vrsta i naravno potpuno obnovljenoj svjetioničarskoj zgradi. Svjetionik osigurava jedinstven turistički doživljaj uz domaćina Antu, koji se po želji brine i za ulov i pripremu svježe ribe. „Pločica je otok pun priča i legendi, a njegova mistika potiče maštu. Samotna se zgrada svjetionika uočava već s pučine, stvarajući dojam kakva velikog broda zaboravljenog i usidrenog u Korčulanskom kanalu. Na Pločici su ipak najljepši zalasci sunca. Pločica uvijek i ponovno poziva k sebi, a onaj tko ovdje jednom doživi čaroban zalazak sunca često se vraća.“²⁵

„Akvatorij otoka Pločice među najatraktivnijima je na Jadranu posebno za sportsko ronjenje na

²³ Šerić, N. (2004), nav. dj., str. 52.

²⁴ Na istome mjestu.

²⁵ Žagar, D., Šerić, N. (2011), *Ljepote hrvatskog Jadrana. U izmaglici vremena*, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 401.

dah jer su podvodni pejzaži nevjerojatno zanimljivi. S druge strane sportski ribolov udicom pruža velike mogućnosti ulova pogotovo u ranu zoru i kasno poslijepodne na čitavom južnom dijelu otoka, te na zapadnom dijelu.“²⁶ Cijene tjednog najma apartmana kreću se u punoj sezoni oko 1000 eura, post i predsezona 630 eura i izvan sezone 600 eura.

3.9. Svjetionik Sušac

Otok Sušac pravi je pučinski otok, a smjestio se zapadno od Lastova i jugozapadno od Korčule. Promatran iz daljine, izgleda kao da se sastoji od dva otoka. No to je samo optička varka, a rezultat je relativno niskog kopnenog hrbata koji spaja južni dio otoka i viši sjeverni dio. Često su u povijesti pomorci okretali svoj brod s kursa plovidbe uvjereni da su pogriješili smjer plovidbe.

Slika 14: Svjetionik Sušac



Izvor: Adriatic hr, <http://www.adriatic.hr/hr/svjetionici/srednja-dalmacija/susac/8#ST-8-a>, (8. rujna 2017.)

Svjetionik Sušac (slika 13) izgrađen je 1878. na najvišem vrhu južne strane otoka Sušca površine šest četvornih kilometara, na nadmorskoj visini od 80 metara. Sušac je od Hvara udaljen 23 nautičke milje, a od Lastova 13 nautičkih milja.

²⁶Unilinehr, <http://www.uniline.hr/hrvatska/svjetionik/plocica.php>, (8. rujna 2017.)

Svjetionik Sušac kamena je jednokatna zgrada s kulom na sredini objekta. U prizemlju su stanovi svjetioničara, a na katu su uređena dva potpuno opremljena dvosobna komforna turistička apartmana s prekrasnim pogledima. „Svjetionik je uređen za prihvata turista 2000. godine i danas je prepoznat kao jedna od željenijih turističkih destinacija do koje se može stići komfornim motornim brodom iz Korčule ili, što je primjerenije za turiste izvornoga robinzonskog duha, pneumatskim čamcem iz Splita koji ih vodi putem nekoliko usputnih jadranskih svjetionika.“²⁷

Sušac stvarno daje osjećaj da ste na kraju svijeta. Turistički boravak na Sušcu čini posebno to što u odnosu na boravak na ostalim svjetionicima, jedino na ovom svjetioniku može se uživati i u janjetini s raznja jedinstvene kvalitete. Uz lignje, zubace, jastoge i vrhunsko bijelo vino uvjeti boravka su za sve jednaki, kao i postavljena pravila ponašanja s visokim ekološkim standardima. Cijene tjednog najma u punoj sezoni jesu 1000 eura, pred i post sezoni 560, a izvan sezone 420 eura.

3.10. Svjetionik Struga

Svjetionik Struga (slika 14) izgrađen je na samotnoj litici ispred Skrivene Luke na Lastovu, godine 1839. Litica Struga poznata je po tome da su žene još i prije izgradnje svjetionika odlazile na liticu i tamo brižno iščekivale povratak svojih muževa i sinova s višednevnih ribarenja na otvorenom moru.

²⁷Šerić, N. (2004), nav. dj., str. 54.

Slika 15: Svjetionik Struga



Izvor: Adria planet, <http://www.adria-planet.eu/hrvatska-smjestaj/svjetionik-struga/otok-lastovo/106/>, (9. rujna 2017.)

Svjetionik Struga ekskluzivna je turistička rezidencija za one goste koji u turističkoj ponudi traže nešto više. Ima 20 metara visoku valjkastu kulu na nadmorskoj visini od 104 metra. Objekt u prizemlju ima 222 četvorna metra korisnoga prostora koji je danas uređen u četiri turistička apartmana, dva dvosobna i dva jednosobna, svaki s velikom kuhinjom s blagovaonicom i sanitarnim čvorom. Turistički apartmani na Strugi pružaju kompletan komfor.

„Svjetionik Struga je smješten na nadmorskoj visini od 90 m, na samom rubu strme litice s koje se pruža izniman pogled na otvoreno more. Prekrasni vidikovci i jednostavan pristup moru kroz borovu šumu sa sjeverne strane svjetionika čine ovu turističko odredište vrlo atraktivnim.“²⁸

²⁸ Adria planet, <http://www.adria-planet.eu/hrvatska-smjestaj/svjetionik-struga/otok-lastovo/106/>, (9. rujna 2017.)

Slika 16: Unutrašnjost svjetionika Struga



Izvor: Adria planet, <http://www.adria-planet.eu/hrvatska-smjestaj/svjetionik-struga/otok-lastovo/106/>, (9. rujna 2017.)

Uz svjetionik Pločicu, svjetionik Struga je danas najmodernije uređen objekt za boravak turista na svjetionicima. Domar svjetionika, Jurica Kvinta, predstavnik je treće generacije svjetioničara iz svoje obitelji. On živi u pomoćnom objektu pored svjetionika i brine o čitavom kompleksu, a njegova supruga Nada Kvinta ekspert je u pripremi makrobiotičkog jelovnika, tako da gosti na ovome objektu mogu dogovoriti i makrobiotički meni baziran na namirnicama iz mora. Tjedna cijena najma apartmana za 5 osoba u punoj sezoni je 770 eura, pred i post sezona 560 eura, a izvan sezone 490 eura.

3.11. Svjetionik Palagruža

Na otoku Palagruži, koji je ujedno i najudaljeniji hrvatski otok s vrlo bogatom poviješću, 1875. sagrađen je svjetionik. To je ujedno i najveći među svjetionicima na Jadranu, smješten skoro u središtu Jadranskog mora, na pola puta između hrvatske i talijanske obale.

Slika 17: Svjetionik Palagruža



Izvor: Nethr, <http://net.hr/magazin/putovanja/6-najljepih-hrvatskih-svjetionika-u-kojima-mozete-ljetovati-i-uzivati-u-savrшеноj-osami/>, (9. rujna 2017.)

Zgrada svjetionika nalazi se na visini od 90 m na sredini otoka, a tijekom cijele godine u njemu žive dva svjetioničara. Na otoku se nalazi i arheološko nalazište čiji pronalasci dokazuju da je upravo Palagruža bila otok grčkog junaka Diomeda. Danas svjetionik ima dva apartman u ponudi,

transfer do otoka organiziran je iz grada Korčule na otoku Korčuli. Put do otoka Palagruža traje dva i pol sata te je vrlo zanimljiv jer prolazi kroz Lastovski kanal, uz brojne hridi i otočiće blizu Sušca. Uz ovaj odabir svjetionika kao mjesto za odmor, uz cijenu najma apartmana ovisnu o vremenu kada se želi koristiti, potrebno je još izdvojiti i dodatna sredstva transfera, koja nisu baš jeftina. Cijena najma apartmana ovisi o tome kada se apartman unajmljuje, da li u glavnoj sezoni, predsezoni, posezoni ili izvan sezone, cijena transfera na ovakva izolirana mjesta uvijek je ista. Isto tako, zbog izoliranosti mjesta i udaljenosti od civilizacije, potrebno je prije odlaska dobro se opskrbiti namirnicama potrebnim za duži boravak na otoku. Tjedni najam boravka na svjetioniku Palagruža u glavnoj sezoni iznosi 650 €, u predsezoni i posezoni 500 €, a izvan sezone moguće je unajmiti apartman za jednu noć po cijeni od 70 €.²⁹

„Za kretanje po Palagruži uređena su dva puteljka, od kojih jedan vodi do Stare Vlake, šljunčane uvale na sjevernoj strani otoka, a drugi do Velog Žala ili ‘Južnog zlata’, jedne od najljepših plaža na Jadranu, koja se nalazi na južnoj obali Velike Palagruže. Obje su plaže šljunčane i primjerene za kupanje djece zbog plitkog mora i sitnog šljunka u plicaku.“³⁰

Zbog iznimne razvedenosti plovidba hrvatskom obalom Jadrana u prošlosti je bila i lagodna, ali i opasna, ovisno o vremenskim prilikama. Za vrijeme pogodnih vremenskih uvjeta i dnevnoga svjetla, mnoštvo otoka, otočića i hridi ne bi predstavljalo veći problem prilikom plovidbe iskusnim moreplovcima, međutim za vrijeme nevremena i tokom noći kopnene bi prepreke pricinjavale problem u navigaciji te su predstavljali opasnost. Iako je i prije pojave svjetionika u antičko vrijeme postojao “sustav navođenja” plovila koji je uključivao goruće baklje na kulama na ulazu u luku, svjetionici u današnjem smislu te riječi na Jadranu se grade od početka 19. stoljeća kada Austro-Ugarska želeći razvijati što moćniju mornaricu podiže inicijalnu mrežu svjetionika koja se kroz razdoblje međuratne i socijalističke Jugoslavije te neovisne Hrvatske nadopunjavala novim rasvjetnim objektima modernizirala u tehničkom smislu.

²⁹LighthousesCroatia, <http://www.lighthouses-croatia.com/hr/svjetionici/palagruza#1>, (8. rujna 2017.)

³⁰Net hr, <http://net.hr/magazin/putovanja/6-najljepsih-hrvatskih-svjetionika-u-kojima-mozete-ljetovati-i-uzivati-u-savrшеноj-osami/>, (9. rujna 2017.)

ZAKLJUČAK

Boravak u apartmanima svjetionika pruža pustolovinu robinzonskog turizma, jednog od novih trendova u promjeni i ponašanju turista, kojima sve važnije postaje „doživjeti“, od nekadašnjih prioriteta „posjetiti“ i „odmoriti se“. Ovakva vrsta turizma naziva se selektivni turizam, a može se definirati kao turizam motiviran različitim razlozima. S obzirom na različite sadržaje turističke ponude na svjetionicima, koje su interesantne ljubiteljima mora i podmorja, nautičarima, sportskim ribolovcima i suvremenim robinzonima, koji uživaju u pučinskim osamama, popunjenost kapaciteta je potpuna, pogotovo u punoj sezoni.

Svjetionici od davnina čuvaju moreplovce i njihovo brodogradnja od pogibelji pokazujući im put. Danas njihova arhitektura i lokacija plijene više pažnje nego ikad. Svjetionici su spomenici i svjedoci jednog vremena koji svoju priču pričaju i danas. Velike kamene kule, debeli i čvrsti zidovi, smješteni na samotnim mjestima, okruženi netaknutom prirodom i čistim Jadranskim morem, nude izvrsnu priliku za pustolovan ili pak samotnjački odmor, bijeg od velikih masa i prenapučenih plaža tijekom ljetnih mjeseci. Mogućnošću iskorištavanja svjetionika u komercijalne svrhe sve se više brige posvećuje tim kulturno-povijesnim spomenicima te njihovom spašavanju od zaborava. Potražnja, posebice austrijskih i talijanskih turista za unajmljivanje apartmana na svjetionicima sve je veća, a kao dodatnu zanimljivost valja istaknuti da je interes značajan i izvan kupališne sezone. Upravo zbog evidentnog interesa za produljenjem sezone apartmani na svjetionicima opremaju se i grijanjem pa ih tako već pet od jedanaest ima mogućnost boravka i u hladnijim danima. Koncept uređivanja apartmana na svjetionicima (sa i bez posade) u svakom slučaju je pozitivan primjer razvoja turističke ponude Hrvatske koji uvelike pridonosi i njezinoj prepoznatljivosti u odnosu na konkurenciju, ostale sredozemne države. Naime, rijetko su gdje na svijetu svjetionici uključeni u turističku ponudu kao smještajni kapaciteti te se rijetko gdje turistima može ponuditi poseban doživljaj koji oni pružaju. Stoga nije fraza ako na kraju konstatiramo da bi upravo svjetionici mogli pokazati daljnji put razvoja selektivne turističke ponude Hrvatske, odnosno da bismo ih mogli nazvati „lučonošama hrvatskog turizma“.

LITERATURA

Knjige:

1. *Peljar za male brodove*, Hidrografski institut JRM, (1989), Založbamladinska knjiga, Ljubljana.
2. *Istra. Monografija*, (2016), Udruga Studio Lab.
3. Šerić, N. (2004), *Kamena svijetla: priče i legende o jadranskim svjetionicima, o mjestima na kojim su izgrađeni i o njihovom podmorju*, Marjan tisak, Split.
4. Žagar, D., Šerić, N. (2011), *Ljepote hrvatskog Jadrana*, U izmaglici vremena, Mozaik knjiga, Zagreb.

Članak u časopisu:

1. Perišić, M., Župarić, J. i Andrijanić G. (2010), Sanacija svjetioničarskih zgrada i njihovo valoriziranje kroz komercijalne djelatnosti, *Ekonomski vjesnik*, Vol. 23, No. 1, preuzeto: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=87604, (7. rujna 2017.)
2. Vokić, D. (2015), Novi prilozi raspravi o nazivu ukupnog predmeta interesa konzervatorsko-restauratorske i muzejske struke, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Vol. 39., No. 39., preuzeto: <https://hrcak.srce.hr/172169>, (31. kolovoza 2017.)

Internetski izvori:

1. Adria planet, <http://www.adria-planet.eu/hrvatska-smjestaj/svjetionik-struga/otok-lastovo/106/>, (9. rujna 2017.)
2. Geografija hr, <http://www.geografija.hr/hrvatska/svjetionici-hrvatskoga-turizma/>, (7. rujna 2017.)
3. Hrvatska turistička zajednica, <http://croatia.hr/hr-HR/Pretrazivac-smjestaja/Svjetionici/Mjesto/Rovinj/Svjetionik/Sv-Ivan-na-pucini?bGNcMTIzMixwXDM3MA%3D%3D>, (8. rujna 2017.)
4. Hrvatska turistička zajednica, <http://croatia.hr/hr-HR/Pretrazivac-smjestaja/Svjetionici/Mjesto/Rovinj/Svjetionik/Sv-Ivan-na-pucini?bGNcMTIzMixwXDM3MA%3D%3D>, (8. rujna 2017.)

5. LighthousesCroatia, <http://www.lighthouses-croatia.com/hr/svjetionici/palagruza#1>, (8. rujna 2017.)
6. Lighthouses Croatia, <http://www.lighthouses-croatia.com/hr/svjetionici/savudrija>, (8. rujna 2017.)
7. Lighthouses, <http://www.lighthouses-croatia.com/hr/svjetionici/veli-rat#1>, (8. rujna 2017.)
8. Nethr, <http://net.hr/magazin/putovanja/6-najljepsih-hrvatskih-svjetionika-u-kojima-mozete-ljetovati-i-uzivati-u-savrшеноj-osami/>, (3. rujna 2017.)
9. Službeni turistički portal Istre, <http://www.istra.hr/hr/atrakcije-i-aktivnosti/obale-i-plaze/svjetionici-u-istri/svjetionik-rt-savudrija>, (3. rujna 2017.)
10. Službeni turistički portal Istre, <http://www.istra.hr/hr/atrakcije-i-aktivnosti/obale-i-plaze/svjetionici-u-istri/svjetionik-rt-savudrija>, (3. rujna 2017.)
11. Središnji državni portal, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=27>, (31. kolovoza 2017.)
12. Svjetionici, <http://www.plovput.hr/Portals/5/docs/hr/SMIB%20-%20svjetionici.pdf>, (2. rujna 2017.)
13. Unilinehr, <http://www.uniline.hr/hrvatska/svjetionici.php>, (8. rujna 2017.)
14. Unilinehr, <http://www.uniline.hr/hrvatska/svjetionik/plocica.php>, (8. rujna 2017.)
15. Unilinehr, <http://www.uniline.hr/hrvatska/svjetionik/svpetar.php>, (8. rujna 2017.)

POPIS SLIKA

Slika 1: Svjetionik rt Savudrija.....	4
Slika 2: Svjetionik protiv vremena	6
Slika 3: Karta hrvatskih svjetionika.....	7
Slika 4: Jedanaest hrvatskih svjetionika prilagođenih za smještaj turista.....	14
Slika 5: Svjetionik Savudrija	16
Slika 6: Svjetionik Rt Zub.....	17
Slika 7: Sveti Ivan na Pučini.....	19
Slika 8: Porer.....	20
Slika 9: Svjetionik Veli Rat.....	21
Slika 10: Svjetionik Prišnjak.....	22
Slika 11: Svjetionik Sveti Petar	24
Slika 12: Svjetionik Pločica	25
Slika 13: Unutrašnjost svjetionika Pločica.....	26
Slika 14: Svjetionik Sušac	27
Slika 15: Svjetionik Struga	29
Slika 16: Unutrašnjost svjetionika Struga.....	30
Slika 17: Svjetionik Palagruža	31

SAŽETAK

Ovaj rad prikazuje hrvatske svjetionike kao kulturno-povijesne spomenike. Cilj rada je prikazati komercijalizaciju hrvatskih svjetionika kroz projekt *Kamena svijetla*, kao konkretan primjer dobre prakse u cilju promoviranja i stvaranja novog brenda ponude hrvatskog turizma.

Ovim se radom želi pokazati kako se prošlost i sadašnjost u potpunosti nadopunjuju. Bez obzira na napredak u tehnologiji i izmjene u smjeru funkcioniranja navigacije, svjetionici kao kulturno-povijesni spomenici nikada neće izgubiti na vrijednosti. Ipak, autorica ima potrebu naglasiti kako bi bilo zaista neodrživo ulagati u obnovu svjetioničarskih zgrada budući da danas nitko ne živi u većini od njih te ih je većina automatizirana. Upravo iz tog razloga spomenuti projekt *Kamena svijetla* ima održivi koncept ulaganja i održavanja svjetioničarskih zgrada. Dvojaka uloga očituje se u tome što se na taj način unaprjeđuje čitava ponuda hrvatskog turizma. U svijetu postoji jako malo turističkih destinacija koje u turističkoj ponudi nude smještaj u svjetionicima. Dakle, može se reći kako je Hrvatska, odnosno poduzeće Plovput, projektom *Kamena svijetla* napravilo pravi potez s ciljem unaprijeđenja hrvatskog turizma.

Rad je koncipiran u tri osnovne cjeline. Uvod opisuje tematiku rada, iznosi radnu hipotezu, ciljeve i svrhu istraživanja. Prvi dio rada bazira se na osnovama svjetionika i njihovoj povijesti. Također, navodi se komparacija svjetionika u odnosu nekada i danas. Drugi dio rada iznosi svjetionike kao kulturno-povijesne spomenike i prikazuje valorizaciju svjetioničarskih zgrada kroz komercijalne djelatnosti. Treći dio obrađuje svjetionike hrvatskog turizma i to svaki zasebno u turističkoj ponudi.

Ključne riječi: svjetionici, kulturno-povijesni spomenici, komercijalizacija svjetionika i hrvatski turizam

SUMMARY

This paper presents Croatian lighthouses as cultural and historical monuments. The goal of the paper is to present the commercialization of Croatian lighthouses through the project *Stone Lights* as a concrete example of good practice in promoting Croatian tourism and creating of a new Croatian brand.

This paper aims to show how past and present fully complement each other. Regardless of the advances in technology and changes in the sense of functioning of modern navigational aids, lighthouses as cultural-historical monuments will never lose their value. Still, the author feels the need to emphasise that it would truly be unsustainable to invest into the reconstruction of the lighthouse buildings because nobody lives in most of them and for the vast majority they are automated. In this sense, the project *Stone Lights* offers a sustainable concept of maintenance and investment into lighthouse buildings. Its dual role manifests itself in the fact that recuperating of lighthouses at the same time greatly improves what Croatian tourism has to offer in general. There are very few tourist destinations in the world that offer accommodation in lighthouses. Therefore, it can be said that Croatia, i.e. the company Plovput, through its project *Stone Lights* made the right move aiming to improve Croatian tourism.

The paper develops in three basic sections. The introduction describes the subject of the paper, presents the hypothesis, the goals and the purpose of the research. The first part of the paper concentrates on the lighthouses and their history. It also presents a comparison between the old lighthouses and the ones operating today. The second part of the paper presents lighthouses as cultural and historical monuments and presents how recuperating of lighthouse buildings through commercial activities can be achieved. The third part deals individually with each lighthouse actively involved in Croatian tourism.

Key words: lighthouses, cultural and historical monuments, commercialization of lighthouses and Croatian tourism

Franka Strmotić-Ivančić, prof.

